

Тема: *Сутність, принципи і роль страхування*

ПЛАН:

1. *Сутність страхування.*
2. *Призначення страхування.*
3. *Класифікація страхування.*

1. Сутність страхування.

Страхування — це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів громадян та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати громадянами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій), та доходів від розміщення коштів цих фондів. Головними сторонами таких відносин є страховик і страхувальник.

Для страхування характерні економічні відносини, пов'язані з перерозподілом доходів і накопиченням для відшкодування матеріальних збитків, що можуть виникнути в разі настання страхового випадку.

Ознаки, що характеризують економічну категорію страхування:

1. Під час страхування виникають грошові перерозподільні відносини, зумовлені можливістю несподіваного настання страхового випадку, здатного спричинити матеріальні та інші збитки.

2. Для страхування характерні замкнені перерозподільні відносини між його учасниками, пов'язані зі солідарним розподілом суми збитків одного або кількох суб'єктів між усіма учасниками страхування. Така система відносин ґрунтується на імовірності того, що кількість об'єктів, які зазнали шкоди, як правило, значно менша, ніж учасників страхування, особливо коли чисельність учасників достатньо велика. Перерозподільні відносини, що виникають у процесі формування та використання фонду фінансових ресурсів, наближають страхування до фінансів, але водночас підкреслюють особливість цієї категорії, яка виражається в замкненості розподілу збитків. Страхування передбачає перерозподіл збитків як між територіальними одиницями, так і у часі. Для ефективного територіального перерозподілу ризиків протягом року між застрахованими учасниками потрібні достатньо велика територія і значна кількість об'єктів, що підлягають страхуванню.

3. Розподіл збитків у часі виходить за межі одного господарського року. Надзвичайні ситуації можуть відбуватися протягом кількох років поспіль, а точний час їх настання невідомий. Ця обставина спричинює необхідність резервування в сприятливі роки частини страхових платежів для створення резервного фонду.

4. Характерною особливістю страхування є повернення мобілізованих у страховий фонд платежів. Страхові платежі визначаються на основі тарифів, які складаються з двох частин — нетто-платежів, призначених для відшкодування ймовірної шкоди, і накладних витрат на утримання страхової організації, що проводить страхування. Сума нетто-платежів резервується та виплачується у формі відшкодування збитків.

Функції страхування виражають суспільне значення цієї категорії. Вони дають змогу виявити особливості страхування як ланки фінансової системи. Категорія фінансів відображає свою економічну сутність через контрольну та розподільну функції; остання виявляється в страхуванні через ризикову, попереджувальну та ощадну функції.

Ризикова функція страхування є основною, оскільки страховий ризик як імовірність збитку безпосередньо пов'язаний з основним призначенням страхування — наданням грошової допомоги потерпілим юридичним і фізичним особам. У межах дії ризикової функції відбувається перерозподіл коштів страхового фонду серед учасників страхування у разі настання страхових випадків.

Попереджувальна функція страхування напрямлена на фінансування за рахунок частини коштів страхового фонду заходів зі зменшення страхового ризику, або ступеня збитковості.

Ощадна функція страхування найбільшою мірою виявляється при накопиченні обумовлених страхових сум за договорами страхування життя.

Контрольна функція страхування впливає а трьох попередніх та полягає у цільовому формуванні та використанні коштів страхового фонду. Відповідно до законодавчих та інструктивних документів здійснюється фінансовий страховий контроль за правильним проведенням страхових операцій.

1.2. Призначення страхування

Роль страхування полягає в забезпеченні безперервності, безперебійності та збалансованості суспільного виробництва шляхом: оптимізації сфери застосування страхування; розвитку страхових операцій; повноти та своєчасності відшкодування збитків; участі тимчасово вільних коштів страхового фонду в інвестиційній діяльності.

Страхування як економічна категорія має таке конкретне призначення.

1. Захисне. Страхування призначене для виконання визначених договором страхування захисних функцій щодо споживачів страхових послуг:

- забезпечує матеріально-фінансовий захист страхувальника від майнових збитків, що виникли внаслідок дії окремих ризиків;
- скорочує збитки страхувальника за рахунок виконання умов щодо виплати сум страхового відшкодування;
- представляє інтереси страхувальника в суді, перед іншими особами у разі виникнення спорів у зв'язку з майновими інтересами, які є об'єктом страхування в межах укладеного договору страхування.

2. Розподільне. Страхування виконує функцію розподілу на правовій підставі матеріальних збитків, що виникли у разі настання страхових випадків, між страховиками, страхувальниками (застрахованими особами), потерпілими, у тому числі третіми особами, і особами, відповідальними за спричинення шкоди.

3. Інвестиційне. За допомогою страхування створюються значні резерви грошових ресурсів, які інвестуються в економіку через пряме інвестування, фондовий ринок (цінні папери) або за допомогою фінансових посередників (банківський депозит) з метою одержання страховиком додаткового прибутку.

4. Стабілізуюче. Страхування звільняє страхувальника від страху перед можливими збитками, відіграє значну роль для виїжджаючих за кордон, забезпечуючи економічну і соціально-психологічну впевненість за рахунок одержання додаткової фінансової гарантії у вигляді страховки.

5. Конкурентне. Сприяє створенню позитивного іміджу та конкурентних переваг для суб'єктів господарювання, які здійснюють страхування різноманітних угод, уводять страхові програми до складу послуг (страхування туристів, пластикових карток, депозитів тощо) та

забезпечують страховим захистом свою відповідальність (цивільну, професійну) перед третіми особами.

6. Міжнародне. За допомогою страхування створюються умови для розвитку міжнародного експорту та імпорту капіталу за рахунок системи падання міжнародних страхових послуг (через страхування зовнішньоекономічних контрактів), розміщення накопичених фінансових коштів страховика в міжнародній банківській системі. Страхування стимулює розвиток міжнародного туризму, мінімізуючи ризики туристів та туристських організацій.

1. 3. Способи здійснення страхування

Розглянемо в хронологічному порядку основні способи здійснення страхування, вироблені в процесі розвитку людського суспільства.

Самострахування. Джерелом формування страхового фонду при самострахуванні є власні кошти суб'єкта. Система індивідуального накопичення страхового фонду передбачає, що страхувальник (він одночасно є страховиком щодо себе) здійснює внесок у фонд самострахування зі свого доходу або прибутку. Фонд самострахування може створюватись у грошовому або матеріальному вигляді. Це найдавніший вид страхування. Так, первісні люди сушили та заморожували харчі про запас.

Взаємне страхування. Цей спосіб здійснення страхування полягає у накопиченні страхового фонду особами, які об'єднані загальними економічними інтересами щодо спільного об'єкта страхування, або особами, які мають однотипні майнові інтереси щодо різноманітних, але подібних об'єктів страхування. Кожний з учасників товариства взаємного страхування сплачує індивідуальний внесок, пропорційний імовірності настання події, що може завдати матеріальних збитків його учасникам, а також тому обсягу сумарного збитку, що можуть зазнати всі його учасники за встановлений з їхньої згоди період часу. Внесок учасника продовжує залишатись його власністю, як і та частка доходу, що може бути одержана у разі інвестування коштів фонду взаємного страхування. За результатами фінансового року при надлишках фонду взаємного страхування кошти повертаються учасникам, а при нестачі — здійснюється доплата внесків. Перші угоди про страхову взаємодопомогу зафіксовано ще у 2 тисячолітті до н. е. у сфері морської та сухопутної торгівлі. Об'єктами страхових угод були товари та засоби перевезення: кораблі, коні, верблюди тощо. У мусульманському праві в рамках інституту закят, що виконує функцію збору податку на користь членів суспільства, які потребують допомоги, до переліку тих, хто має право на його одержання, належать і подорожні, які не мали достатньо коштів на чужині для повернення додому.

Комерційне страхування виникло в системі взаємного страхування в епоху становлення капіталістичних відносин через удосконалення і розвиток цієї системи. Страхова послуга набирала основних рис товару, який максимально наближений до потреб конкретного клієнта. Страхування переходило із товариської у товарну форму. Виник суб'єкт підприємництва, основною діяльністю якого є отримання прибутку від здійснення страхування. У цьому разі страховий фонд складається зі страхових премій клієнтів, але перебуває у розпорядженні страховика. Дохід від результатів управління коштами цього фонду повністю належить страховикові. Перші акціонерні страхові товариства виникли наприкінці XVII ст. в Англії, Франції, Італії, Данії, Швеції та інших країнах.

Державні страхові гарантії. До цього способу здійснення страхування належать соціальне страхування, державне пенсійне страхування і страхування на випадок безробіття, які здійснюються державою через систему оподаткування, обов'язкових відрахувань, зборів і внесків до бюджетних фондів, що перебувають у державному управлінні.

Прообразом сучасного державного страхування можна вважати систему соціального захисту, яка існувала в Московській Русі.

Набіги на південні руські землі, захоплення полонених змусили державу з метою збереження поселень та людей створити фінансову базу із царської казни на випадок викупу з полону.

Виплати, здійснені за системами взаємного, комерційного страхування та державних страхових гарантій, є взаємно незалежним

